

ІНДЕКС 49604

4/2016

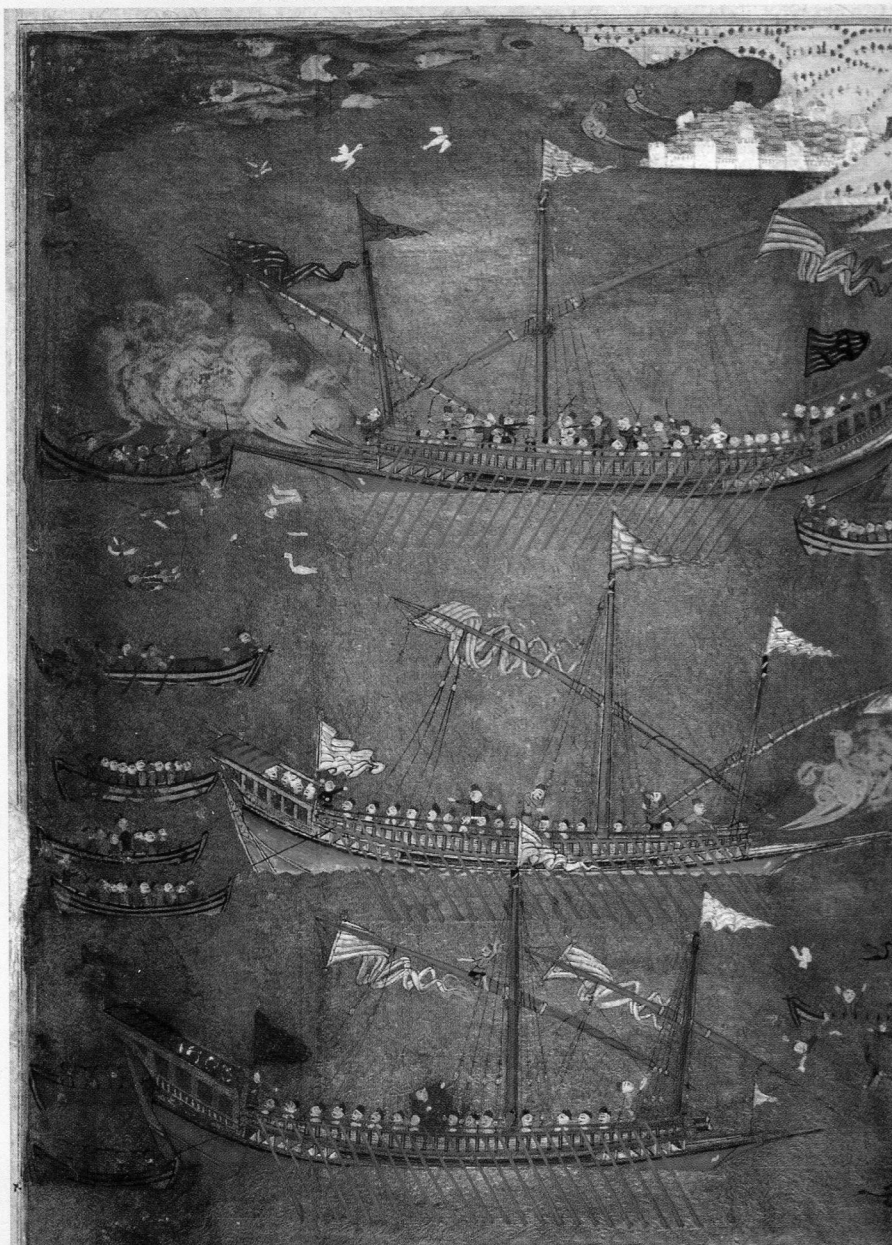
НАУКОВО - МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

ІСТОРІЯ

і СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВО

в школах України: теорія та методика навчання

- Завдання IV етапу
Всеукраїнської учнівської
олімпіади з історії
(2015/2016 навчальний рік)
- Завдання IV етапу
Всеукраїнської учнівської
олімпіади з правознавства
(2015/2016 навчальний рік)
- Візуальні джерела
у викладанні історії:
сучасний погляд
- Кримський ханат
від османського
завоювання до анексії

Передплатний індекс 49604

Виходить щомісяця

Заснований у 2010 році

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 16644-5316Р від 17.06.2010 р.

РЕДАКЦІЙНА РАДА

Олена Пометун, член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, Інститут педагогіки НАПН України (голова редакційної ради)

Олександр Удод, член-кореспондент НАПН України, доктор історичних наук, професор, Інститут історії України НАН України (заступник голови редакційної ради)

Віталій Власов, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, Інститут педагогіки НАПН України (головний редактор)

Нестор Гулан, доктор педагогічних наук, професор, Інститут педагогіки НАПН України

Станіслав Кульчицький, доктор історичних наук, професор, Інститут історії України НАН України

Тетяна Ладиченко, кандидат історичних наук, професор, Інститут історичної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Фелікс Левітас, доктор історичних наук, професор, Київський університет ім. Б. Грінченка

Юрій Мицик, доктор історичних наук, професор, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України

Олег Топузов, доктор педагогічних наук, професор, Інститут педагогіки НАПН України

Ігор Гирич, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України (редактор відділу інтеграції історичної науки та освіти)

Юлія Малієнко, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, Інститут педагогіки НАПН України (редактор відділу методики історії)

Тетяна Ремех, кандидат педагогічних наук, Інститут педагогіки НАПН України (редактор відділу методики правознавства)

Тамара Бакка, кандидат педагогічних наук, доцент, Інститут історичної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (редактор відділу методики суспільствознавчих предметів)

Адреса редакції:

04053, м. Київ, вул. Артема, 52-д,
Інститут педагогіки НАПН України, к. 315,
т. (050)3578381

Сторінка журналу у Facebook:

<https://www.facebook.com/journalhistoryanduspilstvo?ref=profile>

Листи й матеріали для публікації надсилати електронною поштою: 3578381@gmail.com

ІСТОРІЯ

№ 4 (55)
2016
квітень

І СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВО В ШКОЛАХ УКРАЇНИ: теорія та методика навчання

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

ОФІЦІЙНА ІНФОРМАЦІЯ

Конкурс підручників з історії України для 8 класу ----- 2

ДОСВІД ТА ПРАКТИКА

Завдання IV етапу XXI Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії (2015/2016 навчальний рік) ----- 4

Відповіді на завдання IV етапу XXI Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії (2015/2016 навчальний рік) ----- 10

Фелікс Левітас

Завдання III (міського) етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії (2015/2016 навчальний рік) м. Київ ----- 17

Відповіді на завдання III (міського) етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії (2015/2016 навчальний рік) м. Київ ----- 20

Алла Єрмоленко

Візуальні джерела у викладанні історії: сучасний погляд ----- 23

Тетяна Ремех

Правознавче Майбутнє України, або Оптимістичні роздуми про XXIV Всеукраїнську олімпіаду з правознавства ----- 31

Завдання IV етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з правознавства (2015/2016 навчальний рік) ----- 36

ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ ТА ОСВІТИ

Олександр Галенко

Кримський ханат від османського завоювання до анексії (Пропозиції для викладачів середньої школи) ----- 40

© «ІСТОРІЯ І СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВО В ШКОЛАХ УКРАЇНИ: теорія та методика навчання». Усі права захищено. Жодні частини, елементи цього видання не можуть бути копіюваними чи відтвореними в будь-якій формі й будь-якими засобами без письмової згоди видавця.

© «ІСТОРІЯ І СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВО В ШКОЛАХ УКРАЇНИ: теорія та методика навчання», 2016

Підп. до друку 04.05.16. Формат 84x108/16. Папір офс.
Друк офс. Ум. друк. арк. 5,04. Наклад 1500 пр.

Друк ТОВ «Поліпринт», 04074, м. Київ, вул. Лугова, 1а.

**ВІДПОВІДІ на завдання III (міського) етапу
Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії
(2015/2016 навчальний рік) м. Київ**

8 клас

1. а). Срібник Володимира Великого

1. Великий князь і державотворець України-Русі (980-1015).
2. Об'єднав слов'янські племена Східної Європи.
3. Провів адміністративну і військову реформи.
4. Охрестив Русь-Україну, вивів її на міжнародну арену.
5. Запровадив нове зведення законів.
6. Приділив велику увагу розвитку культури і освіти.

б). Змійовик-оберіг Володимира Мономаха.

1. Великий князь і державотворець України-Русі (1113-1125).
2. Зупинив процес феодалного роздроблення.
3. Великий полководець української землі.
4. Сприяв зростанню міжнародного авторитету України.
5. Проводив мудру соціальну політику, організовував велике будівництво, наповнював державну скарбницю.
6. Автор твору «Повчання дітям».

2. а) 1625–1066=559
б) 1652–1242=410
в) 1632–1453=179
г) 1569–988=581
д) 1556–800=756

3.

Суспільно-політична історія	Соціально-економічна історія	Військова історія	Історія релігії	Історія культури
2, 3	1, 5	4, 8	7, 10	6, 9

1. Куна – грошова одиниця часів Київської Русі.
 2. Війт – керівник місцевого самоврядування за Магдебурзьким правом.
 3. Архонт – вища посадова особа в містах-державках Давньої Греції.
 4. Центуріон – командир військового підрозділу в Давньому Римі.
 5. Фільварок – велике багатогалузеве феодалне господарство, орієнтоване на ринок.
 6. Мініатюри – кольорові ілюстрації в стародавніх рукописах чи книгах.
 7. Волхви – в дохристиянській Русі служителі язичницьких культів.
 8. Корогва – бойовий прапор козаків. Військовий підрозділ кінноти. Церковне знамено.
 9. Класицизм – один із основних напрямів у мистецтві XVII–XVIII ст., запозичений з давньогрецького чи давньоримського мистецтва.
 10. Муфтії – титул вищого мусульманського духовенства.
- 4. А) Е. Роттердамський.** «Людина Всесвіту». Видатний мислитель, гуманіст і філософ епохи пізнього Відродження.
Б) В.-К. Острозький. «Некоронований король України». Український політичний і культурний діяч, претендент на польський престол, найбільший землевласник у Речі Посполитій після короля.
В) Ф. Дрейк. «Пірат її Королівської Величності». Пірат, мореплавець, командувач Британським флотом.
Г) Васко да Гама. «Адмірал Індійських Вод». Видатний мореплавець, відкрив морський шлях до Індії.

Д) О. Кромвель. «еформатор і диктатор в одній особі». Лідер англійської революції, полководець, прихильник парламентаризму, встановив власну диктатуру.

5. 1)

- а) середньовічний лицар.
- б) мушкетер.

Розвиток ремесла, техніки, наукових знань, моди, винайдення вогнепальної зброї, позначились на зміні одягу та озброєння воїнів.

2) Хотинська війна між Османською імперією і Річчю Посполитою 1621 року. Було зупинено турецьку навалу на Польщу і Європу. Вирішальну роль в обороні Хотина відіграло козацьке військо П. Сагайдачного

9 клас

1. а). Срібник Володимира Великого

1. Великий князь і державотворець України-Русі (980-1015).
2. Об'єднав слов'янські племена Східної Європи.
3. Провів адміністративну і військову реформи.
4. Охрестив Русь-Україну, вивів її на міжнародну арену.
5. Запровадив нове зведення законів.
6. Приділив велику увагу розвитку культури і освіти.

б). Змійовик-оберіг Володимира Мономаха.

1. Великий князь і державотворець України-Русі (1113-1125).
2. Зупинив процес феодалного роздроблення.
3. Великий полководець української землі.
4. Сприяв зростанню міжнародного авторитету України.
5. Проводив мудру соціальну політику, організовував велике будівництво, наповнював державну скарбницю.
6. Автор твору «Повчання дітям».

2. а) 1789–1640=149
б) 1834–1768=66
в) 1813–1709=104
г) 1848–1840=8
д) 1815–1687=128

3.

Суспільно-політична історія	Соціально-економічна історія	Військова історія	Історія релігії	Історія культури
2, 3	1, 10	6, 8	5, 7	4, 9

1. Вексель – юридичний і фінансовий борговий документ.
 2. Бонапартизм – буржуазно-монархічна диктатура у Франції.
 3. Конфедерація – союз суверенних держав.
 4. Епос – героїчні народні пісні, думи, поеми.
 5. Аскетизм – релігійне вчення, що полягає у зреченні радощів життя, відлюдництві і приборканні земних бажань.
 6. Брандер – військове судно, призначене для спалювання ворожих кораблів.
 7. Конклав – зібрання кардиналів для обрання Папи Римського.
 8. Компанійці – наймані кіннотні козацькі полки, створені Д. Многогрішним.
 9. Бельведер – назва палаців у країнах Західної, Центральної та Східної Європи. Архітектурна споруда – спеціальна вежа.
 10. Зимівник – запорозький хутір, форма землеволодіння на Запорозжі.
- 4. А) Д. Гарібальді.** «Герой двох Світів». Учасник руху за визволення Латинської Америки, присвятив своє життя боротьбі за об'єднання Італії.
Б) М. Костомаров. «Мав репутацію найпопулярнішого істори-

ка України». Батько української історичної науки, засновник народницької школи в історії.

В) І. Котляревський. «Батько українського національного відродження»: Видатний український письменник, драматург, громадський діяч, керівник полтавського ополчення в 1812 р.

Г) В. Каразін. «Український Ломоносов». Видатний український вчений, винахідник, громадський діяч, засновник Харківського університету.

Д) К. фон Меттерніх, «кучер Європи». Міністр закордонних справ Австрії. Творець нової системи міжнародних відносин в Європі після наполеонівських війн.

5. 18.06.1815. Бельгія. Ватерлоо. Битва між військами Франції та коаліцією у складі Великої Британії, Голландії, Бельгії та німецьких князівств.

18 червня 1815 р. Наполеонівська армія була щент розгромлена англо-пруськими військами та ін. учасниками коаліції. Спочатку битви французька армія атакувала і змусила відступати англійські війська. (План Наполеона – знищити союзників по частинах). Але очільник британців А. Веллінгтон витримав удар, дочекався підходу пруського війська під командуванням Г. Блюхера. Це була остаточна поразка Наполеона I.

6. Цей документ належить Головній Руській Раді у зв'язку з революційними подіями в Австрійській імперії, в яку прийшла «весна народів». Влада оприлюднила Конституцію імперії, проголошувала свободу слова, друку, зборів і т. д.

Результати:

1. Скасування панщини.
2. Запровадження в життя засад конституційного правління, участь українців у виборчому процесі і т. д.
3. Виникнення першої в XIX ст. української політичної організації – Головної Руської Ради.
4. Визнання існування в Галичині українського народу, активізація українського визвольного руху.
5. Відкриття кафедри української мови і літератури у Львівському університеті.

10 клас

1. а) Княжий знак Святослава Ігоровича (964-972).

1. Великий київський князь і полководець.
2. Розгромив Волзьку Булгарію і Хозарський каганат.
3. Український Олександр Македонський.
4. Здійснив Балканські походи.
5. Розширив кордони України – Русі.
6. Загинув від рук печенігів.
7. За словами М. Грушевського, «козак на троні».

б) Зміювик-оберіг Володимира Мономаха.

1. Великий князь і державотворець України-Русі (1113-1125).
 2. Зупинив процес феодалного роздроблення.
 3. Великий полководець української землі.
 4. Сприяв зростанню міжнародного авторитету України.
 5. Проводив мудру соціальну політику, організував велике будівництво, наповнював державну скарбницю.
 6. Автор твору «Повчання дітям».
2. – Перша Російська революція 1905-1907 рр.
- Царський маніфест 17 жовтня 1905 р.
 - Вибори до I і II Державних Дум Росії.
 - Українська громада в Думах. І.Л. Шраг.
 - Боротьба за автономію, українську школу та справедливе вирішення аграрного питання.
 - Перший досвід парламентаризму у Наддніпрянській Україні.

3. а)

- широкий театр бойових дій.
 - застосування нових видів озброєння (танки, літаки, підводні човни).
 - використання удосконалених видів озброєння (кулемети, артилерія тощо).
 - використання зброї масового знищення.
 - терор проти мирних мешканців.
 - важкий стан військовополонених.
- б)
- війна – злочин проти людства і людяності.
 - Війна – це жертви серед мирного населення і руйнування інфраструктури.
 - Війна – це безглузді витрати матеріальних і людських ресурсів.
 - Усі складні конфлікти потрібно вирішувати шляхом переговорів.
 - Демократичні, антивоєнні сили повинні об'єднатися в боротьбі за мир і безпеку.
 - Людство не вивчило трагічних уроків I Світової війни.
 - Версальська система виявилася неефективною.
 - Людство не зуміло створити систему міжнародної безпеки, тому почалася II Світова війна.

4. А) П. Столипін. Міністр внутрішніх справ і Голова Ради міністрів Російської імперії. – 3. «Вам потрібні великі потрясіння, а мені потрібна велика Росія». 1906 року проголосив курс соціально-політичних реформ. Розпочав аграрну реформу. Противник революції.

Б) Кемаль (Ататюрк). – 4. «Щоб народилася нова нація, ми завжди повинні розпрощатися з минулим». Скасування султанату. Докорінні реформи в галузі права, мови, культури, побуту. Проголошення Республіки. Шлях Туреччини до світської країни.

В) В. Винниченко. – 5. «Із України радянської вийде Україна незалежна». Політичний діяч. Голова Генерального Секретаріату УЦР. Лідер Директорії. Знаходячись в еміграції, висловив думку, що процеси, які відбуваються в УРСР сприятимуть утворенню незалежної України. «Заповіт борцям за визволення».

Г) Ю. Пілсудський. – 1. «У 1920 р. я звільнив Україну від більшовиків». Польський державний діяч і керівник Держави. Навесні 1920 р. в результаті українсько-польського союзу звільнив значну частину України від більшовиків.

Д) Сунь Ятсен. – 2. Націоналізм, народовладдя, народний добробут. Лідер революційного руху в Китаї. Три принципи, за якими мав змінитися Китай після перемоги революції: народне правління, народне повноваження, поліпшення життя в першу чергу селян через податкову та аграрну реформи.

5. 1) Версальський договір. 28.06.1919 р. Заверши I Світову війну. Підписання договору між державами переможцями (США, Великобританія, Франція, Італія та ін.) і переможеними (Німецький блок).

2) 10.06.1917 р. Проголошення I Універсалу УЦР. Проголошення автономії України. Українізація. Політика злагоди з національними меншинами.

3) Брест-Литовська мирна угода (XII. 1917–III. 1918 р.) Договір між державами учасниками I Світової війни. Угода зафіксувала поразку і вихід Росії з війни. Визнання УНР державами Четвертого союзу. Звільнення України від більшовиків.

4) Комп'єнське перемир'я. 11.11.1918 р. Капітуляція Німеччини перемога антинімецької коаліції. Завершення I Світової війни.

5) Весна 1920 р. Варшавська угода. Українсько-польський союз проти більшовиків. С. Петлюра та Ю. Пілсудський в Україні. Повернення Директорії УНР.

6) 7 (20) листопада 1917 р. III Універсал УЦР проголосив створення УНР, широкий пакет політичних та соціально-економічних перетворень в Україні. Національно-персональна автономія для національних меншин в Україні.

6. А) 9.I.1905 р. Петербург. «Кривава неділя». Початок Першої російської революції 1905-1907 рр. Поклала початок політичним та соціально-економічним перетворенням в імперії. Найбільша революція в Європі на початку XX ст. Передвісник майбутніх політичних і соціально-економічних потрясінь в Росії.

Б) «Чортківська офензива», червень 1919 р. Найзначніша наступальна операція Галицької армії ЗУНР під час українсько-польської війни в Галичині 1918-1919 рр. Вияв українського військового мистецтва. В історичній пам'яті – героїчний подвиг українських воєнків, героїв боротьби за незалежну Українську Державу.

11 клас

1. а). Княжий знак Святослава Ігоревича (964-972).

1. Великий київський князь і полководець.
2. Розгромив Волзьку Булгарію і Хозарський каганат.
3. «Український Олександр Македонський».
4. Здійснив Балканські походи.
5. Розширив кордони України – Русі.
6. Загинув від рук печенігів.
7. За словами М. Грушевського, «козак на троні».

б). Печатка Ярослава Мудрого (1036-1054).

1. Великий князь України – Русі.
2. Розгромив печенігів і забезпечив безпеку південних кордонів.
3. Установив династичні зв'язки з багатьма країнами Європи.
4. Об'єднав майже всі землі Київської Русі.
5. За його князювання було укладено «Руську Правду».
6. Дбав про освіту і культуру свого народу.
7. За часів Ярослава Мудрого Україна – Русь досягла найвищого розвитку.

2. 1764 р. – остаточна ліквідація гетьманства.
- 1775 р. – знищення Запорозької Січі.
- 1765 – ліквідація полково-сотенного устрою Слобідської України.

Українські землі в умовах трьох розподілів Речі Посполитої. Новий губернський устрій на українських землях. «Королівство Галичини і Лодомерії». Імперська політика національного і соціального гноблення в українських землях.

Початок розкладу феодально-кріпосницьких відносин на теренах України на початку XIX ст.

«Енеїда» І. Котляревського і початок національного відродження.

Діяльність «Руської трійці», Кирило-Мефодіївського товариства.

Вплив «весни народів» на розвиток національно-визвольного руху в Україні.

Національні прагнення українців. Боротьба за суспільно-політичні, економічні та культурні зміни в житті української нації.

3. Проголошення Карпатської України у березні 1939 р.

Подвиг героїв Крут (січень 1918 р.) та героїчної Карпатської Січі (березень 1939 р.). Історичне значення подій. Сучасна історична пам'ять про Крути і битву на Червоному полі під Хустом.

4. А) Шарль де Голль. – 3. «Ми програли битву, але не програли війну». (Франція капітулювала перед армією нацистів, але

«Вільна Франція» і французький Рух Опору продовжили героїчну боротьбу з окупантами до перемоги).

Б) М. Тетчер. – 5. «Державний соціалізм цілком несумісний із нашим національним характером». Роздержавлення. Приватизація націоналізованих галузей економіки, згортання соціальних програм, приватизація у соціальній сфері).

В) Г. Коль. – 1. «Об'єднана Європа – наше майбутнє» (ініціатор об'єднання Німеччини та об'єднання Європи. Проводив політику розширення Європейського Союзу).

Г) Ф. Рузвельт. – 2. «Голодні безробітні люди – це кадри для диктатури». («Новий курс» Ф. Рузвельта вивів США з масштабної економічної кризи (голодні бунти, демонстрації, інші форми протесту, девальвація грошової одиниці тощо) в економічно і політично стабільну країну).

Д) А. Ейнштейн. – 4. «Після Третьої Світової війни людство буде знищено». (Попередження людства щодо можливих наслідків Третьої Світової війни).

5. 1) 2 вересня 1945 р. Американський лінкор «Міссурі». Підписання Акту про капітуляцію Японії. Від України ставить підпис генерал К. Дерев'янку. Друга Світова війна завершилася розгромом гітлерівської Німеччини й мілітаристської Японії. Перемога антигітлерівської коаліції та волелюбних народів.

2) 6 серпня 1945 р. Ядерне бомбардування Хіросіми. Одержання США нової смертоносно зброї. Посилення міжнародної напруженості в світі: грізне попередження людству.

3) Жовтень-листопад 1956 р. Угорська революція. Збройне повстання проти прорадянського режиму придушене радянськими військами. Одна з найважливіших подій «холодної війни». СРСР продемонстрував готовність військовою силою утримувати комуністичні режими.

4) Березень 1946 р. США. Промова У. Черчілля у Фултоні. Промова Уїнстона Черчілля вважається сигналом до початку «холодної війни», гонки озброєнь та створення військових блоків. Критичні зауваження щодо політики СРСР. «Залізна завіса» над Європою.

5) Листопад 1943 р. Визволення Києва від нацистів. Прорив «Східного валу». Початок визволення Правобережної України. Завершення на Дніпрі «корінного перелому» в ході Другої світової війни.

6) Лютий 1956 р. XX з'їзд. Засудження «культу особи» Сталіна. Закрита доповідь М. Хрущова. Десталінізація. Реабілітація жертв сталінізму. Початок лібералізації радянського суспільства. «Відлига».

6. а) Квітень 1949 р. Північноатлантичний договір (НАТО). Спроби СРСР домінувати у повоєнному світі спонукали європейські країни та США шукати нові форми світової безпеки. НАТО було створено як союз незалежних держав, метою яких було збереження миру, забезпечення оборони і відсічі будь-якій агресії, відповідно до ст. 51 статуту ООН. «Холодна війна» посилювалася (між країнами Заходу та СРСР).

б) Українська Гельсінська група. 9 листопада 1976 року. Керівник Микола Руденко. Підставою для утворення УГГ були рішення Міжнародної наради з миру і безпеки у Гельсінкі 1975 року. Важливий період дисидентського руху. Діяльність УГГ – важливий етап у появі сучасної незалежної української держави. Історична пам'ять про членів УГГ – борців з тоталітарною системою.

Фелікс Левітас, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри методики суспільно-гуманітарної освіти та виховання Київського університету ім. Б. Грінченка